

BUTLLETÍ del GRUP d'ESTUDIS SITGETANS

Any XXXII

Maig del 2007

Nº 121

Aproximació històrica al ball de nans i capgrossos de Sitges

Francesc Parra i Mestres

Introducció

Cal començar dient que nans i capgrossos són els elements folklòrics més abundants dels països catalans, amb una xifra que supera les 15.000 figures, però avui en dia, tal i com estan configurades les festes populars, l'actual paper dels nans i capgrossos no es troba, en conjunt, en el seu millor moment. A diferència dels gegants o bèsties de foc, els nans i capgrossos han estat poc estudiats i s'ha debatut poc la seva situació present

A casa nostra hi ha una gran quantitat de nans i capgrossos. N'hi ha d'antics, de moderns, d'extraviats, recuperats, restaurats, sense restaurar, de fibra de vidre, de cartró-pedra, etc. Una qüestió a tenir en compte és l'existència de nans i capgrossos de sèrie, d'un preu assequible i de motlles molt variats. Això ha fet que les colles siguin uns grups irregulars, en els quals podem trobar dimonis, pallassos, indis o cuiners al costat, per exemple, d'un Groucho Marx. Això ha restat categoria al ball, alhora que ha dificultat l'escomesa d'accions més o menys conjuntes.

Per altra banda, les llargues cercaviles i processons, la incomoditat de portar durant molta estona un pes considerable i la manca d'un paper definit ha fet que sovint els capgrossos acabin sota el braç. S'acaba pen-

Dibuix que representa uns capgrossos del segle XIX

sant que es tracta d'un sobre esforç sense gaire recompensa.

Hi ha hagut poblacions que han recuperat aquest ball, sovint inspirant-se en altres poblacions festivament més actives. Entitats, ajuntaments i interessats en la cultura popular han decidit recuperar els nans vells o fer-ne de nous, però una vegada han sortit, no han aconseguit trobar el seu lloc i poques vegades s'ha reflexionat en quin ha de ser el seu paper dins la festa.

Sitges n'és un exemple. Ja Amades deia ja l'any 1934 en el seu llibre de *Gegants, nans i altres entreme-*

sos que els nans de Sitges “fan quatre giravoltes sense cap concert ni harmonia” i que “van abillats de maneres molt variades, sense guardar entre ells cap mena d’harmonia ni relació”. És a dir, que la nostra vila no s’ha preocupat d’elaborar per als capgrossos cap dansa específica, un ball amb coreografia pròpia que doni un caire més “harmònic” al ball de nans.

És convenient, doncs, fer un estudi del que han estat i són els nans o capgrossos, ja que se’ls ha investigat poc, i en general seguint només l’obra de Joan Amades.

Significació i origen

Existeixen noms molt diferents per anomenar aquestes testes populars: nans, nanos, capgrossos, caparruts, cabuts, cabeçuts, etc. Tanmateix, sembla que caldria diferenciar dos grups ben definits, els nans i els capgrossos, encara que Joan Amades, en el seu llibre *Gegants, nans i altres entremesos*, no diferencia un i altre grup.

Segons explica un article de Jan Grau: “Els nans són els que el portador s’hi encabeix a dins i mira per una finestreta practicada al front o al barret, i per tant produeixen l’efecte d’un personatge estrefat de mida reduïda. A més, quan els nans són duts per canalla o gent menuda encara s’accentua més l’efecte grotesc. Els capgrossos en canvi, són caps de dimensions considerables posats damunt les espatlles del portador, que acostuma a mirar per la boca oberta o entreoberta del capgròs. Això permet que el portador, en tenir els braços i el cos lliure, pugui representar la personalitat del capgròs talment com si fes teatre”.

Aquesta diferència entre nans i capgrossos fa que tinguin una funció diferent. Mentre els nans serveixen per ridiculitzar la figura que representen, els capgrossos han tingut un sentit d’homenatge. Un exemple proper el tenim a Vilafranca del Penedès, on els capgrossos representen personatges locals als quals s’ha volgut homenatjar representant-los en effigie.

Joan Amades creu que els nans apareixen per contraposició als gegants, justament per la diferència física que hi ha entre uns i altres. Una altra possibilitat, molt més simple i, sembla, més convincent sobre l’origen dels nans, és que nans i capgrossos van aparèixer com una variant o extensió de la màscara.

Els mateixos esparriots, homes disfressats que fan entremaliadures durant el carnaval, com el “Pollo” de Moià, porten màscares o caputxes que els cobreixen tota la cara i són, per tant, ben pròxims als capgrossos. Si és així, s’entén que no n’hi hagi gaires referències antigues: no formaven part de la celebració del Corpus,

la font que ens ha proporcionat la major part d’informació sobre la imatgeria festiva.

Una altra possibilitat seria que fossin una derivació de les figures que veiem representades sovint en edificis antics, principalment religiosos: uns caps amb cames, és a dir en què el cos és també un cap. No seria estrany que haguessin existit figures com aquestes en algun entremès concret i que, igual com va passar amb altres monstres mitològics, s’arribés a la seva incorporació a la processó de Corpus o a seguicis solemnes

En algunes poblacions aquestes figures executen una dansa i de fet, algunes de les antigues comparses que ens han arribat fins avui, es caracteritzen pel seu ball. Hi han ajudat molt els esbarts del país, que han incorporat algun ball de nans en el seu repertori, i han donat a la seva dansa un aire distingit, però aquesta tendència, ha fet que, com en la dansa en general, s’hagi primat la perfecció en l’execució per damunt de la festa i espectacle.

Aquestes bones intencions de dignificar la dansa tradicional i per tant també els balls de nans, han fet que aquest element folklòric perdés una bona part del seu paper dramàtic. Si observem les referències antigues, ens trobem que el paper inicial dels nans era teatral, al marge que poguessin dansar en els carrers o places, perquè fins i tot dansant, la seva personalitat era interpretada corporalment pel portador.

A partir de 1939, la major part dels capgrossos havien perdut ja el seu caràcter. A molts indrets desfilaven a la processó de Corpus amb caixetes o bossetes on la mainada els tirava una moneda a canvi d’uns passos de ball.

Els nans i capgrossos als Països Catalans

En el *Dietari o llibre de Jornades*, de Jaume Safont, quan es fa la crònica de les festes que es van fer per a l’entrada del rei català, el portuguès Pere IV, a Barcelona, consta la presència de carasses de cabrit que podrien ser capgrossos.

Pel que fa a uns “enanos” de València, esmentats a l’inventari de 1589 de la Casa de les Roques, consta amb detall tot el vestuari i els complements que duïen. Veiem que anaven vestits amb tota mena de luxe i a la moda del moment, potser parodiant els nans que complien funcions de bufons a la Cort, o potser satiritzant la classe social alta.

En el llibre *Gegants i altres entremesos de la Garrotxa* de Josep Murlà hi ha una referència d’un

segle més tard, quan en un inventari de béns comuns de 1678 es citen "lo gegant, gegantessa, gegantó, mulassa y ninoy ab llurs vestas, ja molt usades". És ben possible que aquest "ninoi" es refereixi a un nan, nano o noi.

Coneixem l'existència de nans del segle XVIII, com els de Cardona o els de Reus, dels quals s'ha conservat el document de construcció, en data de 1774, esmentat per Ricard Solana en el *Llibre dels gegants i altres entremesos de Reus*. Però en el segle XVIII van sovintejar les prohibicions dels entremesos. Primer va ser el 1714 i el Decret de Nova Planta de Felip V, més tard sovintegen les prohibicions fins arribar a la de 1780 de Carles III.

Aquestes prohibicions van suposar la fi de molts entremesos i possiblement van perjudicar també el ball de nans.

A finals, però, del segle XVIII i començament del XIX hi hagué una represa dels diferents aspectes populars de la festa de Corpus i els entremesos van anar perdent el seu caràcter de representació religiosa, de manera que es van incorporar a la processó com a elements purament lúdics. És possible que aleshores els nans s'incorporeassin de nou a la processó, o hi milloressin el seu paper.

És per això que Amades diu que les primeres dades que ha trobat sobre els nans són de començament del segle XIX. Fins i tot apunta, com a primer possible capgròs documentat, el Lligamosques d'Olot. També sabem de l'existència de capgrossos a Manresa (1852), Berga (1853 i 1888), Vilafranca del Penedès (1859), Tarragona (1865) i Capellades (1899), entre altres.

Els capgrossos de diferents localitats

El Cap de Llúpies de Vic

Un dels trets més característics de la festa major de Vic és l'aparició dels Llúpies. Es tracta d'una estraforària família de capgrossos formada pel Merma, la Vella i el Nen, que representen el marit, la muller i un fill. Els dos homes van armats d'unes xurriaques amb les quals peguen la canalla que els surt al pas i els escri-

Nans i gegants de Sitges de principis del segle XX

dassa. Segons Amades, les testes de la vella i del nan gran són vulgars i sense mèrit, la del petit, en canvi, que és el Llúpia, té una expressió veritablement remarkable. Hom ha especulat que sigui obra del notable escultor Ramon Amadeu, autor del cap del Lligamosques d'Olot, a principis del segle XIX.

El Lligamosques d'Olot

El nom de Lligamosques que té un dels nans d'Olot té relació amb la seva capacitat d'atreure aquests insectes. Consta que antigament hi havia casos en que s'untava amb mel el cap dels nans que precedien el pas dels gegants. Eren èpoques en què les poblacions eren plenes de bestiar i, naturalment, de mosques i mosquits. Això era el que passava amb el Lligamosques d'Olot. Avui en dia, a les festes del Tura d'Olot el Lligamosques ja no ha de defensar els gegants de les mosques i s'ha convertit en mestre de cerimònies.

Malgrat que Amades el data al 1808 i algunes fonts l'atribueixen a Ramon Amadeu, que de 1809 a 1814 va fer estada a Olot, Josep Murlà, en el llibre *Gegants i altres entremesos de la Garrotxa*, dóna la notícia que en data de 1760 ja parla del Lligamosques. Es desconeix si aquest Lligamosques és el mateix que coneixem ara o bé si l'actual va substituir un d'anterior. En qualsevol cas, el 1760 ja hi havia un personatge que espanyava les mosques als gegants i que possiblement era un capgròs.

Els capgrossos vells de Capellades

Són vuit i estan considerats de gran valor històric. Daten de 1899 i representen tres dones i cinc homes

Els nans de Sitges l'any 1942

que, fabricats de cartró i procedents del País Valencià, porten noms de tipus populars: el Pagès, la Dama, el Tonto, la Vella, el Turc, la Criada, el Tricorni i el Curro. Pels anys 1960 se'n va fer donació a l'ajuntament i des de llavors han estat restaurats a fons en dues ocasions, 1982 i 1996. Actualment només apareixen en ocasions molt especials.

Els nans vells de Manresa

La primera referència a aquests nans és de l'any 1852. Surten en els cercaviles de les festes de la Llum, el Corpus, la Santa Creu, la festa major, la Puríssima, i en els cercaviles i desfilades protocolàries en què participen els gegants. Inicialment, només hi havia dues parelles de nans, tal com consta en una factura de 1857. Amb el pas del temps aquestes dues parelles es varen anar fent malbé i és possible que deixessin d'utilitzar-se durant un cert període de temps.

Actualment el ball compta amb vuit figures. Sis d'elles són tres parelles que possiblement es van fer a finals del segle passat. Són de cartró-pedra, pesen 25 quilos cadascuna i ballen acompanyades de música. L'any 1989 se'ls va fer un vestuari nou. La quarta parella es va fer nova l'any 1989 i és una rèplica de les figures velles, fabricada, però, amb fibra de vidre.

Els nans de Tarragona

Les referències als nans tarragonins es remunten a l'any 1844 segons una dada que dona Fausto Sánchez-Cascado en l'opuscle *Una aproximació als nanos de*

Tarragona. La comparsa actual consta de dotze parelles i un capità. Cada parella representa un col·lectiu social de la Tarragona de mitjans segle XIX. Segons sembla, les cares van ser copiades de personatges populars de l'època. Així, hi ha marquesos, un metge amb la seva muller, uns andalusos, uns negres, uns pagesos i uns arlequins.

La comparsa, incrementada avui amb alguns altres nans, data de 1865. Sembla que Bernat Verderol va ser l'escultor que va fer els gegants i els gegantons de la ciutat. Ell va ser l'encarregat de dissenyar-los, fer els originals i treure'n els motlles de guix, en canvi la manufactura sobre cartró es va fer a Barcelona.

Els capgrossos de Vilafranca del Penedès

La seva primera aparició data del 1859 i, a causa de la fragilitat dels materials amb què es van construir els caps, han anat variant molt. En els anys 1920 hi havia sis parelles de nans, amb un cap que simulava un astròleg. En els anys 1940 eren uns altres vuit caps, que llavors no ballaven aparellats.

El 1968, l'Acadèmia de Tastavins Sant Humbert va fer lliurament a la vila de dos nanos, que foren batejats el 30 d'agost en un acte públic. Els seus primers noms foren els de Roseta i Oriol, respectivament per a la pubilla i el pagès, i després es van canviar pels de Roseta i Humbert. Un any més tard s'hi va afegir la parella coneguda com a Gitanos, que el 1993 foren batejats com a Zingarel·la i Canyamàs, noms escollits pels escolars vilafranquins. El 1982 es van separar dels altres nans, amb colla pròpia i coreografia específica, i es van convertir en els capgrossos "grossos". Actualment s'anomenen capgrossos de Vilafranca.

El Cu-cut i en Patufet

Dos dels personatges més populars de primers del segle XX van ser els que donaven nom a les dues publicacions infantils de més prestigi, El Cu-cut i En Patufet.

Hi ha un capgròs Cu-cut a la plaça Nova de Barcelona, recuperat fa pocs anys amb unes característiques a mig camí entre el nan i el gegantó. El seu autor va ser Domènec Umbert i és tot un símbol per al barri Gòtic. I també hi ha un capgròs que representa l'antic Cu-cut a la comparsa de capgrossos de Torelló.

De Patufets, que representant un xicotet de pagès,

una mica liró, que porta barretina, n'hi ha a diferents indrets. Gairebé tots són de motlle modern. El de Sitges data de 1922.

Els capgrossos de Sitges

El segle XIX i primer terç del segle XX

Es té constància documental de la presència de nans a Sitges en la doble matinal paral·lela de l'any 1877. No es torna a parlar dels nans sitgetans fins a la festa major del 1897, en què consta una despesa per la confecció del vestuari d'aquests personatges. També es va consignar una altra despesa per a la fer-los d'uns vestits nous l'any 1899. La confecció d'aquests vestits va costar 5 pessetes. Pel que sembla, eren uns nans que formaven parella i tenien uns braços postissos que anaven adossats a la testa.

També s'esmenten nans a Sitges en els anys 1902 i 1903. El primer cap de la colla de nans documentat a Sitges és Juli Planas, el 1903. El 1907 foren llogats sis capgrossos i el 1920 "se exhibieran unos enanos de modelo aquí desconocido", i des d'aquell any ja se'ls esmenta amb força continuïtat. El 1922 es van estrenar una colla sencera de cabeçuts. Quatre d'ells van ser adquirits en propietat, sufragats per Antoni Mª Canals i Porta, a qui s'havia confiat el penó de la confraria, de la Minerva en la festivitat del Corpus. Van ser batejats com a Patufet, Bernat, Bartomeu i Tecla per la mainada, i apadrinats pels fills d'Antoni Mª Canals, Jaume i Isabel Canals i Casacuberta.

Amb tot, sembla que aquests nans, tot i que la seva presència en la festa major es perllongà durant molt de temps, no van tenir gaire acceptació, ja que El Eco de Sitges del 27 d'agost d'aquell mateix any parla dels "4 nanos nuevos adquiridos para el municipio, [que] adolecen falta de originalidad, ya que son modelos sobradamente conocidos".

El 1934, Joan Amades parla dels capgrossos sitgetans dient: "A Sitges n'hi ha sis. Quasi tots figuren ésser del sexe masculí i van abillats de maneres molt variades sense guardar entre ells cap mena d'harmonia ni relació. Fa poc [1922] que són fets, i no creiem que tinguin una tradició molt arrelada. Van prop dels gegants, i un cop aquests han ballat, fan quatre giravoltes sense cap concert ni harmonia, al so de la mateixa tonada amb què han

ballat els gegants o a gust del graller o flabioler".

El vestuari de la mainada que els portaven consistia en una túnica de roba estampada. Temps enllà, però, la indumentària corresponia gairebé sempre al personatge que representaven.

Els capgrossos de la postguerra

El 1942 podem llegir a la premsa: "Llamó la pública atención el cabezudo, de cara afable y risueña, que ha regalado el distinguido amigo de Sitges D. Juan Mas Bagá. Igualmente fue el encanto de la gente menuda la aparición de unos gigantes en miniatura construidos por el jovencito Jorge Pañella Virella".

Entre els anys 1940 i 1970, els nans de Sitges van ser una repetició dels de moltes altres poblacions de Catalunya. Molts d'ells corresponien a personatges de cinema, de tebeos o bé de dibuixos i caricatures del moment. Així, l'any 1947, per exemple, foren estrenats tres capgrossos que personificaven els germans Marx.

Aquesta tendència es devia principalment a l'obrador El Ingenio, de Barcelona, que comercialitzava capgrossos en sèrie, que eren més econòmics i que permetien treure més rendiment als motlles de l'empresa. Per això trobem en aquesta època tota una sèrie de capgrossos que no tenien altre mèrit que correspondre a personatges populars, com el Gordo i el Flaco o Cantinflas, o d'altres que tothom reconeixia fàcilment.

Per últim, veiem que el 1955 Pere Coll i Bergadà sufragà deu capgrossos i que el 1960 en foren adquirits altres sis.

Els capgrossos de l'Agrupació de Balls Populars en els anys 1978, 1983 i 1992

Els cap-grossos del 1978

En la festa major de 1978 l'Agrupació de Balls Populars de Sitges van estrenar una colla de vuit nans,

Dibuix dels gegants i nans de Sitges segons Joan Amades

quatre masculins i quatre femenins, que representaven unes parelles de pagesos vestits com a tals. Van ser projectats per Jofre Vilà, van ser construïts per membres de l'Agrupació i del grup de teatre amateur el Gall Groc i es pintaren al taller d'en Baqués. En el programa de la festa major de 1978 es deia també que s'estrenaria un ball de nans, amb coreografia nova i música treta, en part, d'una antiga melodia.

Jordi Surià i Guillaumes, en un article d'El Eco de Sitges de 30 de setembre de 1978, va fer una petita crònica d'aquesta estrena: "Els nans vells, descolorits, bonyeguts i malmesos, amb paciència, bona voluntat i bon gust, van poder sortir al carrer com si fossin nous de trinca i abillats adequadament. Els seus incansables portadors feien goig de debò. Els feien dansar joves i gent no tan jove. Els mateixos que sense plànyer estones els han donat la que —emprant el tòpic de moda— en podríem dir nova imatge. I quatre parelles de nans nous, capgrossos nous, grossos de veritat, representant, a manera caricaturesca, personatges típics autòctons, vestits a l'estil tradicional, movent-se amb evolucions coreogràfiques, veieren per primer cop la llum el vint-i-tres d'agost".

El material utilitzat per a fer aquests nans va resultar, però, molt fràgil i es van fer malbé de seguida. Anaren a parar al magatzem d'en Joan Pros i van quedar arraconats, de manera que al cap de poc caigueren en l'oblit.

A l'any següent, l'agrupació teatral Gall Groc va endreçar uns antics capgrossos, propietat del municipi, caracteritzant-los amb la indumentària pròpia del personatge que representaven, i prengueren part en la festa major d'aquell any sense aconseguir acceptació per gran part dels vilatans.

Els capgrossos del 1983

Després d'aquest primer intent, el 1983 se'n varen construir i batejar uns de nous, alguns dels quals encara surten per la Festa Major i Santa Tecla.

Els vuit cabeçuts nous es van construir el 1983 per l'Agrupació i es batejaren el 25 de setembre del mateix any a la tarda. L'acte comptà amb el suport de la Caixa, entitat financera que aquell any complia cinquanta anys a Sitges. Hi hagué una actuació de pallasos, passeigs en un globus de la Caixa i baixada per les escales de la Punta dels balls i entremesos de l'Agrupació. I es va acabar amb pluja de paperets i audició de sardanes a càrrec de la Cobla Miralpeix.

El disseny d'aquests nans fou de Josep Mª Caballé, Núria Bartés, Marta Coll i Blai Fontanals. A partir d'uns motlles de fang, estaven fets de fibra de vidre per tal d'alleugerir el seu pes i fer-los més permeables que els de cartró.

Els noms donats a aquests capgrossos van ser Alí i

Dina, Bernat i Blanca, Estevet i Tomaseta, i Mr. Smith i Mr. Dupont. Els seus padrins foren Mercè Lluís i Playero, Isabel Eroles i Soler, Cristina Ciré, Olívia Van der Gaag i Barberà, Rut Monfort, Vinyet Planas i Lluís, Eugènia Calderon i Fabregat, Isabel Artigas, Sadurní Llansó i Gabaldà, Roger Amat i Batlle, Florenci Sadurní i López, Josep Mª Gómez i Velasco, Joaquim Sánchez, Xavier Mora i Serrano, Ignasi Ros i Ruiz i Salvador Sunyer i Torralbas.

I també es va compondre una música expressament per a ells. L'autor va ser A. Cohí i Grau. Malauradament, aquesta melodia no ha perdurat.

Cinc anys després, el 24 de juliol de l'any 1988, dins dels actes del X Aniversari de l'Agrupació, aquesta entitat va organitzar una trobada i gimcana de capgrossos, la primera a Catalunya. Hi podia participar tothom que tingués un capgròs a casa.

En aquesta gimcana prengueren part més de cinquanta parelles de cabeçuts, que hagueren de superar un total de set proves per diferents carrers del centre de la vila. A la plaça de la Indústria hi havia un grup d'animació. A part de les dues colles de capgrossos sitgetanes, que van estrenar vestits nous, hi participaren les de Lleida, Canet de Mar, Barcelona, L'Hospitalet de Llobregat, Castelldefels, Vilanova i la Geltrú i Sant Pere de Ribes.

Els capgrossos modernistes del 1992 i els de la colla del Cep

Les constructors d'aquests nous capgrossos van ser Núria Corretgé i Egea i Mª Teresa Prió i Vilaplana. Amb els que representen Enric Morera i Santiago Rusinyol l'Agrupació va contribuir a la celebració del centenari de les festes modernistes de Sitges. La idea inicial era la de fer dos cabeçuts més, els que representaven Ramon Casas i Miquel Utrillo. Morera i Rusinyol van ser presentats durant el pregó de la festa major de 1992 escenificat per La Cubana i el mateix dia, a la nit, van fer el seu primer ball a l'hort de Can Falç.

El 1996, l'Agrupació i l'Associació d'Artistes Pintors de Sitges uní esforços per a restaurar aquests dos cabeçuts, coneguts popularment com a modernistes que, a causa del seu pes, no sortien en les festes locals des de l'any de la seva estrena. El cost de la restauració es finançà amb la venda d'apunts realitzats per pintors de Sitges i l'encarregada de l'obra fou Núria Corretgé i Egea. La presentació dels cabeçuts restaurats es féu al palau del Rei Moro el 21 d'agost d'aquell any.

La colla del Cep ha donat també tres capgrossos al poble de Sitges. L'any 1998 van ser un diable i el bruixot Margalló, i el 1999 el que representa el xef de cuina Jordi Busquets, construït per Genís Muntané.

Els capgrossos actuals

Actualment, a les processons i cercaviles els nans i capgrossos que apareixen són una barreja de tots els que han anat sortint en els darrers anys i que encara gaudeixen d'un bon estat de salut. Amb el temps, se n'hi han incorporat uns altres de mida més petita que, a part de sortir per la festa Major i la de Santa Tecla, participen també a la matinal infantil del 23 de setembre. Tanmateix, continuen ballant sense cap mena de coreografia ni música pròpia i tampoc no s'estableix cap criteri a l'hora d'escollir els capgrossos que sortiran un any o altre.

Conclusió

En la ponència de nans del Segon Congrés de Cultura Popular i Tradicional Catalana es van establir per primera vegada uns objectius bàsics, a partir de les quals es podia començar a treballar. Entre altres coses, s'arriba a la conclusió que calia que els nans i els capgrossos recuperessin el seu paper, el que ja tenien des d'un inici, tant l'individual com el de tot el conjunt, el que correspon a cada un dels tres grups existents:

a) El primer lloc hi ha els que ens venen de temps enrere i que van néixer amb una intencionalitat concreta, com podrien ser els de Tarragona o Berga.

b) En segon lloc els que han estat creats fa poc temps en homenatge a alguna personalitat o personatge del poble, com passa a Vilafranca o a Terrassa, i també els conjunts creats de forma coherent, com els quatre capgrossos medievals de Sant Feliu de Llobregat. Si aquests tenien un objectiu inicial se l'hauria de recuperar i millorar, i si no el tenien, sempre s'està a temps de crear-lo. Els nans i els capgrossos han de tenir un per què i l'han de revalidar cada vegada que actuen.

c) I per últim hi ha el tercer grup, format pels conjunts de nans i capgrossos irregulars, de caps fets en sèrie, que són, òbviament els més difícils de definir des de punt de vista d'espectacle. En aquest sentit s'ha d'intentar que en les festes els capgrossos tinguin també el seu paper, puguin executar la seva dansa i tinguin un cos, un posat i uns gestos en consonància amb

Els nans de Sitges a la plaça de l'Ajuntament l'any 2002

el personatge que estan interpretant, talment com si fossin actors. En una paraula que facin les seves evolucions igual com les fan els gegants, els bastoners o la moixiganga.

Bibliografia

Monografies

AMADES, Joan: *Gegants, nans i altres entremesos* (pròleg de Bienve Moya), Palma de Mallorca Barcelona (Jose J. de Olaneta) DL 1983 (227 p, LXXXVII p de làmines) Arxiu de Tradicions Populares 45 (facsimil) Barcelona (Impr. la Neotípia) 1934

CORDOMÍ, Xavier: *Altíssims senyors, nobles bèsties: imatgeria festiva de la Barcelona Vella* (1ª ed), Tarragona (El Mèdol) 2001 (Col·lecció L'Agulla, sèrie gran, nº 12, 166 p).

MARZAL I ORTIZ, Miquel: *Els cabeçuts, a Sitges, l'encant de la tradició* p. 107-109, Sitges (Ajuntament de Sitges) 2001.

MERINO I JIMÉNEZ, Joan-Miquel: *Gegants, capgrossos i altres entremesos de Rubí*, Rubí (Colla Gegantera de Rubí) DL 1994 (34 p)

Mostrari fantàstic: gegants, caps grossos i bestiar de

la Garrotxa, Olot (Edicions Municipals, Col·lecció Indiana 28) 1985 (76 p)

RUMBO, Albert: *Un segle i mig de nanos a la ciutat de Berga: els nanos vells 1853-2003*, Berga (Amalgama) 2003 (48 p)

Articles

CASELLAS I PORCAR, Miquel: *Els orígens dels gegants i nans del Vendrell*, a *Diari del Baix Penedès* num 320 p 29, El Vendrell 12 de juliol de 1996

BEA, Núria: *Les clonacions dels Nanos Vells sortiran per Santa Tecla de 2002*, a *Diari de Tarragona* num 5054 p 10, Tarragona 4 de juny de 2001

GORGOJA, Siro: *Els cap-grossos volen retrobar-se amb els gegants*, A. C. G. C. Terra de Gegants num 23, Comissió de Cap-grossos, hivern de 2000

GRAU, Jan: *Amazonas, Gigantões e cabeçudos*, a *Revista Gegants*, 3 de setembre de 1996

GRAU, Jan: *Article catàleg exposició CAPS de l'Agrupació de Colles de Geganters de Catalunya*, 23 de maig de 2000

GRAU, Jan: *Nans, Nanos, Capgrossos, Caparruts, Cabuts...*, 22 d'abril de 1995

LLORENS I GRAU, Josep, *Una parella de nanos de la pagesia tarragonina*, a *Diari de Tarragona* num 4125 p 60, 11 de novembre de 1998

MARZAL I ORTIZ, Miquel: *En Patufet, un cabeçut amb*

arrels astronòmiques, a *La Xermada* num 22 (Festa Major de 2001), p 12-18.

SÀNCHEZ-CASCADO BLANCO, Fausto: *Los nanos de Tarragona, uno de los conjuntos más armoniosos de Catalunya*, a *Diari de Tarragona*, Festes de Santa Tecla, Recull de suplementos 1988-1996, 23 de setembre de 1989 (p 8-9)

Recursos en línia

Cap-grossos [Enllaç web en línia]: Barcelona: Agrupació de colles de geganters de Catalunya [Consultada 11-IV-2004] <www.gegants.org/cap-grossos>

Cap-grossos de Vilafranca [Pàgina web en línia]: Vilafranca [Consultada 11-IV-2004] <www.vilafranca.com/cap-grossos>

Nans de Reus [Enllaç web en línia]: Reus: Carrutxa. Centre de Documentació del Patrimoni i la Memòria [Consultada 23-XI-2006] <www.etnocat.org/festa-reus/stpere/nanos>

Nans de Tarragona [Pàgina web en línia]: Tarragona: Agrupació de Portadors dels Nanos Vells de Tarragona [Consultada 23-XI-2006] <www.nanos-vellsdetarragona.com>

Nans vells de Berga [Enllaç web en línia]: Berga: Ajuntament de Berga [Consultada 11-IV-2004] <www.ajberga.cat/lapatum/nansvells>

**Aquest número ha estat
publicat amb l'ajuda de**

 Caixa de Sabadell